

Το ταλέντο και οι δεξιότητες να μη μείνουν αναξιοποίητα

Για ένα πανεπιστήμιο, που αντιλαμβάνεται το ρόλο και την αποστολή του, η επιβράβευση και η ενίσχυση της αριστείας αποτελεί υποχρέωση. Παράλληλα όμως το πανεπιστήμιο οφείλει να μειώσει αρνητικές συνέπειες, που είναι πιθανό να προκύψουν και να στοχεύει και στην ανάπτυξη σχέσεων ισοδυναμίας ανάμεσα στους λίγους ισχυρούς και στους πολλούς λιγότερο δυνατούς.

του Περικλή Λατινόπουλου

καθηγητή του Τμήματος
Πολιτικών Μηχανικών Α.Π.Θ.

Έρευνα - ερευνητική διαδικασία - ερευνητική δραστηριότητα: τρεις έννοιες, που ενώ μοιάζουν να είναι συνώνυμες διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους.

Έρευνα, σύμφωνα με έναν από τους σχετικούς ορισμούς, είναι «η ενεργή, επιμελημένη και συστηματική διαδικασία αναζήτησης, η οποία –εναλλακτικά ή συγκεντρωτικά– στοχεύει στην ανακάλυψη, περιγραφή, αντίληψη, ερμηνεία, πρόβλεψη και αναθεώρηση γεγονότων και πραγμάτων». Ειδικότερα, κάθε έρευνα εμπεριέχει τα εξής στοιχεία:

- το υποκείμενο της αναζήτησης (τον ερευνητή - πρόσωπο ή φορέα),
- το αντικείμενο ή τον στόχο της αναζήτησης,
- τις πηγές,
- τη μεθοδολογία και
- την αποτίμηση της αναζήτησης.

Ερευνητική διαδικασία είναι το σύνολο των δράσεων και ενεργειών, στις οποίες προβαίνουν οι ερευνητές για την αποτελεσματική διεξαγωγή κάθε έρευνας. Μια τυπική κατανομή της σε φάσεις περιλαμβάνει:

- τον καθορισμό του ερευνητικού προβλήματος,
- την ανάπτυξη κατάλληλου σχεδιασμού,
- την εκτέλεση της έρευνας και
- τη διάδοση των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Τέλος, η **ερευνητική δραστηριότητα** αποτυπώνει την ενασχόληση προσώπων ή φορέων με την έρευνα. Λ.χ. η ερευνητική δραστηριότητα ενός πανεπιστημίου μπορεί να περιγραφεί και να αποτιμηθεί με τις ακόλουθες παραμέτρους:

- εύρος και ενδιαφέρον των θεματικών περιοχών της διεξαγόμενης έρευνας,
- πλήθος ενεργών ερευνητών και
- ποσότητα και ποιότητα του παραγόμενου ερευνητικού έργου.

Η επιβράβευση και η ενίσχυση της αριστείας

Τα τελευταία χρόνια η διαδικασία αποτίμησης του έργου των ερευνητικών φορέων έχει συστηματοποιηθεί, έτσι ώστε να είναι δυνατή η συγκριτική τους αξιολόγηση σε διάφορα επίπεδα, π.χ. εθνικό, ευρωπαϊκό, παγκόσμιο. Διάφορα συστήματα «δεικτών» εφαρμόζονται με στόχο ακόμη και την ποσοτικοποίηση της ποιότητας του ερευνητικού έργου. Με τα εργαλεία αυτά διευκολύνεται η ιεραρχική κατάταξη των ιδρυμάτων ή επιμέρους μονάδων τους ανάλογα με τις επιδόσεις τους. Φυσική συνέπεια μιας τέτοιας αξιολόγησης είναι η διάκριση των καλύτερων, οι οποίοι –σύμφωνα με μια πολιτική **αριστείας** που πλέον ακολουθείται ευρύτατα– μπορούν να διεκδικούν με σαφή προτεραιότητα την περαιτέρω οικονομική κυρίως ενίσχυσή τους, ως επιβράβευση του ταλέντου και της δημιουργικότητας που οδηγούν σε προϊόντα ανάπτυξης της οικονομίας και της κοινωνίας.

Για ένα πανεπιστήμιο, που αντιλαμβάνεται το ρόλο και την αποστολή του, η επιβράβευση και η ενίσχυση της αριστείας αποτελούν υποχρέωση. Π.χ. το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο έχει καθιερώσει τα «βραβεία αριστείας και καινοτομίας», τα οποία απονέμει η Επιτροπή Ερευνών του, βραβεύοντας ερευνητές αλλά και ομάδες φοιτητών που διακρίνονται στην έρευνα, ενώ παρέχει και υποτροφίες σε επιλεγμένους υποψήφιους διδάκτορες και μεταδιδακτορικούς ερευνητές του ιδρύματος. Παράλληλα όμως το πανεπιστήμιο οφείλει να μειώσει αρνητικές συνέπειες, που είναι πιθανό να προκύψουν, εφόσον η πολιτική αυτή παραμείνει μονόπλευρη, όπως η άνιση μεταχείριση των ερευνητών και των ερευνητικών μονάδων του. Η ερευνητική πολιτική του πανεπιστημίου πρέπει λοιπόν να στοχεύει και στην ανάπτυξη σχέσεων ισοδυναμίας ανάμεσα στους λίγους ισχυρούς και στους πολλούς λιγότερο δυνατούς. Επιπλέον, επειδή έχει τη δυνατότητα να ξεκινήσει από τη βάση, κρίσιμος στόχος είναι και η παροχή ειδικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στο πιο νέο τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού του, τους φοιτητές.

Στήριξη από τα πρώτα βήματα

Η απόφαση ενός επιστήμονα να ασχοληθεί συστηματικά με την έρευνα συνήθως αρχίζει να διαμορφώνεται προς το τέλος των προπτυχιακών του σπουδών και ακόμη περισσότερο κατά τις μεταπτυχιακές σπουδές του. Αν μάλιστα εκπονήσει διδακτορική διατριβή, τότε οι πιθανότητες θετικής στάσης στην προοπτική μιας ερευνητικής σταδιοδρομίας αυξάνονται σημαντικά. Εδώ ακριβώς αναδεικνύεται ο διπλός ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει το πανεπιστήμιο.

Η πρώτη συνιστώσα αυτού του ρόλου αφορά τη γνωριμία και την εξοικείωση του νέου επιστήμονα με ένα χώρο δουλειάς, παρόμοιο με εκείνον στον οποίο σκέφτεται να ενταχθεί επαγγελματικά. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να δει από κοντά πώς λειτουργούν οι πανεπιστημιακές ερευνητικές ομάδες, να αντιληφθεί το έργο που αναλαμβάνουν και εκτελούν τα μέλη τους, να παρακολουθήσει στην πράξη τις επιμέρους φάσεις της ερευνητικής διαδικασίας και να αξιολογήσει τις παραμέτρους της ερευνητικής δραστηριότητας.

Η δεύτερη συνιστώσα του ρόλου του πανεπιστημίου στην προετοιμασία και καθοδήγηση ενός νέου επιστήμονα προς μια ερευνητική σταδιοδρομία αφορά την εκπαίδευση

Το ελληνικό πανεπιστήμιο, εάν πράγματι επιθυμεί να ενισχύσει την ερευνητική δραστηριότητα από τη βάση της, θα πρέπει να συνδέσει ακόμη πιο στενά την εκπαιδευτική διαδικασία με το νεότερο δυναμικό του, δηλαδή τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, τους υποψήφιους διδάκτορες, αλλά και τους μεταδιδάκτορες, ώστε να τους αξιοποιήσει προς όφελός του και κυρίως να τους προετοιμάσει για μια ουσιαστική προσφορά τους στην κοινωνία.

Το ταλέντο και οι δεξιότητες να μη μείνουν αναξιοποίητα

Το ταλέντο σαφώς δεν διδάσκεται, ωστόσο η ύπαρξή του μπορεί να γίνει αντιληπτή και να αναδειχθεί από νωρίς στο πανεπιστήμιο, εφόσον υπάρχουν κατάλληλες εκπαιδευτικές διαδικασίες. Αυτή η περίπτωση «ανακάλυψης» της πνευματικής ικανότητας για παραγωγή αξιόλογου και πρωτότυπου ερευνητικού έργου είναι πολύ σημαντική, ιδιαίτερα στο «απρόσωπο» πλαίσιο της σύγχρονης μαζικοποιημένης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

και την κατάρτισή του. Μια επιτυχημένη μελλοντική επαγγελματική πορεία απαιτεί εν γένει ταλέντο, δεξιότητες και προσόντα (Π. Λατινόπουλος, 2010, *Τα πρώτα βήματα στην έρευνα: ένας χρηστικός οδηγός για νέους ερευνητές*, εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα, 368 σελ.). Το **ταλέντο** σαφώς δεν διδάσκεται, ωστόσο η ύπαρξή του μπορεί να γίνει αντιληπτή και να αναδειχθεί από νωρίς στο πανεπιστήμιο, εφόσον υπάρχουν κατάλληλες εκπαιδευτικές διαδικασίες (λ.χ. εκπόνηση ερευνητικού χαρακτήρα εργασιών και διατριβών). Αυτή η περίπτωση «ανακάλυψης» της συγκεκριμένης πνευματικής ικανότητας για παραγωγή αξιόλογου και πρωτότυπου ερευνητικού έργου είναι πολύ σημαντική, ιδιαίτερα στο «απρόσωπο» πλαίσιο της σύγχρονης μαζικοποιημένης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι **δεξιότητες** που απαιτούνται από έναν ερευνητή ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες:

- γενικές (γλωσσικές, υπολογιστικές, αξιοποίησης βιβλιογραφικών πηγών),
- ειδικές (αντίληψης της ερευνητικής διαδικασίας, συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, εφαρμογής μεθόδων και τεχνικών) και
- ατομικές (γραπτής και προφορικής επικοινωνίας, διαχείρισης της έρευνας, ατομικής βελτίωσης).

Στην Ελλάδα προσφέρονται αρκετές δομές εκπαίδευσης (μαθήματα, σεμινάρια και διαλέξεις) σχετικές με την ερευνητική μεθοδολογία. Αρκετά πιο σποραδική –κάτι που γίνεται πολύ συστηματικά σε ιδρύματα του εξωτερικού– είναι η εγχώρια προσφορά παρόμοιων δομών για τις υπόλοιπες από τις παραπάνω δεξιότητες.

Τυπικά και ουσιαστικά προσόντα

Τέλος, **προσόντα**, αρχικά για την κατάληψη μιας επαγγελματικής θέσης και κατόπιν για μια επιτυχημένη σταδιοδρομία στην έρευνα, μπορούν επίσης να αποκτηθούν μέσα από ένα ποιοτικό και καλά οργανωμένο σύστημα πανεπιστημιακών σπουδών. Πέρα από το τυπικό προσόν της κατοχής διδακτορικού διπλώματος υπάρχουν και τα ουσιαστικά προσόντα. Σ' αυτά κυρίαρχη θέση έχει η καλή γνώση μιας ειδικής θεματικής επιστημονικής περιοχής. Επιπλέον, διάφορες εμπειρίες και ικανότητες, που μπορούν να αποκτηθούν με τη συμμετοχή των νέων ερευνητών στην καθημερινή ερευνητική και εκπαιδευτική δραστηριότητα του ιδρύματος, συνιστούν αξιόλογα προσόντα του βιογραφικού τους.

Έτσι, το ελληνικό πανεπιστήμιο, εάν πράγματι επιθυμεί να ενισχύσει την ερευνητική δραστηριότητα από τη βάση της, θα πρέπει να συνδέσει ακόμη πιο στενά την εκπαιδευτική διαδικασία με το νεότερο δυναμικό του, δηλαδή τους μεταπτυχιακούς φοιτητές, τους υποψήφιους διδάκτορες, αλλά και τους μεταδιδάκτορες (που στη χώρα μας ακόμη δεν αναγνωρίζονται πλήρως θεσμικά), ώστε να τους αξιοποιήσει προς όφελός του και κυρίως να τους προετοιμάσει για μια ουσιαστική προσφορά τους στην κοινωνία.

«Τα πρώτα βήματα στην έρευνα» του Περικλή Λατινόπουλου

Κυκλοφόρησε πρόσφατα το βιβλίο του Περικλή Λατινόπουλου «*Τα πρώτα βήματα στην έρευνα, Ένας χρηστικός οδηγός για νέους ερευνητές*» (εκδόσεις «Κριτική», σειρά: Επιστημονική Βιβλιοθήκη, σελ: 368, ISBN: 9789602186671)

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη ενός πλήρους και σύγχρονου οδηγού για υποψήφιους διδάκτορες, νέους επαγγελματίες ερευνητές, αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο για την ερευνητική δραστηριότητα, ο συγγραφέας καλύπτει όλα τα ζητήματα που σχετίζονται με την έρευνα διακρίνοντάς τα σε τρεις βασικές ενότητες:

- Η ενασχόληση με την έρευνα: Αντικείμενο, χώροι εργασίας και προσόντα για σταδιοδρομία στην έρευνα, η προετοιμασία ενός ερευνητή, η διεκδίκηση μιας θέσης εργασίας, η αρχή μιας επιτυχημένης σταδιοδρομίας.

- Η ερευνητική δραστηριότητα: Οργάνωση μιας έρευνας, διεξαγωγή της έρευνας, αναζήτηση βιβλιογραφικών πηγών και διαχείριση του βιβλιογραφικού υλικού.
- Η δημοσιοποίηση της έρευνας: Επικοινωνία με την επιστημονική κοινότητα και με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, συγγραφή και δημοσίευση επιστημονικών κειμένων, ερευνητικών άρθρων και διατριβών, προφορικές και άλλες μορφές παρουσίασης της έρευνας.

Το βιβλίο, ως πρακτικός οδηγός διακρίνεται για την παιδαγωγική του δομή, καθώς η παρουσίαση κάθε επιμέρους θέματος προχωρά από τα ευρύτερα ζητήματα προς τα ειδικότερα, προσφέροντας συγχρόνως στον αναγνώστη ευελιξία στην προσέγγιση της ύλης.

Ο Περικλής Λατινόπουλος είναι καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του Α.Π.Θ. και έχει διατελέσει αντιπρόεδρος της Επιτροπής Ερευνών.